

KUNST IN DE KIJKER

DÉVOT CHRIST

Kruisbeeld in hout (14de eeuw) - kathedraal Perpignan

'Dévot Christ', zo heet het kruis uit 1307 dat in de kathedraal van Perpignan te zien is. Niemand weet hoe de beeldhouwer heette. Wie is de kunstenaar die geniaal deze getormenteerde Christusfiguur wegkapte uit de boomstronk? Het blijft een open vraag. Sinds 1955 wordt met zekerheid aangenomen dat de kunstenaar uit de Rijnstreek kwam.

Dit houten Christusbeeld – groter dan natuurgetrouw – draagt op zijn huid verwondingen en slagen. Het straalt solidariteit uit met de melaatsen toen. De emotie die je erbij beleeft, heb je ook bij het aanschouwen van het Isenheim-retabel: de God dicht bij de armen en de verstotenen. Dit kruis lijkt verwant aan de pestkruisen uit de Rijnvallei.¹

In de tijd van sterke emoties rond 1300, bij het uitbreken van de pest met bijhorende geselspraktijken en boetedoeningen, vertaalden de kunstenaars de angst voor het einde van de wereld en het laatste oordeel in beelden van wanhoop en vertrouwen tegelijk.

De beeldhouwer heeft met gevoel voor dramatiek dit geteisterde lichaam gebeeld. Dit Christusbeeld is vreemd. Het duurt even voor het zijn diepte prijsgeeft. Hoe rijker een kunstwerk, hoe langer het zijn geheim verbergt. Er is tijd nodig.

Het gelaat kijkt ons indringend aan. Je ziet vlug de *Goede Vrijdag-kant* van dit kruis: een mond halfopen en de blik van een stervende. Deze gefolterde Christus heeft alles doorstaan wat aan menselijk lijden denkbaar is. Het hoofd is tegen het borstbeen aangedrukt. Het gelaat is uitgemergeld en de ogen liggen diep. De huid lijkt gelooid en kleeft op de beenderen. Bij borst en schouder zijn de spieren tot op het uiterste punt gespannen, zij lijken ontbloot. Alles is verkrampt. De handen trekken samen, verschroeid tot klauwen. Dit gezicht draagt alle angsten die onder mensen mogelijk zijn.

Deze Jezus werd met spijkers en slagen bewerkt, zijn gelaat bespot en geschonden. Een crescendo van mateloos toenemende droefheid. Dit Christusbeeld roept de psalmist voor ogen.

*Als water ben ik uitgegoten,
mijn gebeente valt uiteen,
mijn hart is als was,
het smelt in mijn lijf.*

---

¹ Denk aan de Christus van Sankt Gereon in Keulen of het kruis van Andernach uit 1310. Het Rijnkruis heeft de vorm van een landbouwvork. Sporen van de vorkvorm zijn hier waarneembaar.

*Mijn kracht is droog als een potscherf,
mijn tong kleeft aan mijn gehemelte,
U legt mij neer in het stof van de dood.*
Ps 22,15-16

Op het diepste punt van smart kantelt gebrokenheid naar goddelijkheid. Het gelaat van de stervende Christus is zo mysterievol dat het expressie wordt van goddelijke ontferming. *Dévot Christ* reikt verder dan alleen een weergave van de schandelijke dood en leidt de aandachtige beschouwer over vluchtige fascinatie heen naar contemplatie.

In dit ultieme beeld van Christus' lijden stootte de kunstenaar op een eindpunt, tegelijk ook een keerpunt. Deze stervende Christus raakt zo diep dat hij de dood voorbijsteekt en van hoop spreekt. Hij wordt beeld van verlatenheid en overgave tegelijk, icoon van sterven en opstaan. Over de smart heen wordt een halo van licht en liefde zichtbaar. Dit Christusbeeld toont meer dan een geschonden gezicht. Zijn gelaat is edel en doet het hart van God vermoeden. Schouwend merkt de kijker hoe het geschonden gezicht van Goede Vrijdag sereen vervuld wordt van soevereine waardigheid. Het openbaart een mysterie waarbij theologen het gepaste woord schuldig blijven.

*Zwakke handen krijgen weer kracht,
bevende knieën worden sterk.
Zeg tegen het moedeloze volk:
Wees sterk en vrees niet,
want jullie God komt met zijn wraak.
Gods vergelding zal komen,
Hijzelf zal u bevrijden.
Dan worden blinden de ogen geopend,
de oren van doven worden ontsloten.
Verlamden zullen springen als herten,
de mond van stommen zal jubelen;
waterstromen zullen de woestijn splijten,
beken de dorre vlakte doorsnijden.
Het verzengde land wordt een waterplas,
dorstige grond wordt waterrijk gebied;*

*waar eenmaal jakhalzen huisden,
 maakt dor gras plaats voor riet en biezen.
 Daar zal een gebaande weg lopen,
 'Heilige weg' genaamd,
 geen onreine zal die betreden.*
 Js 35,4-8

Deze *Dévot Christ* is als een veerman die ons door de engten van de dood voert naar de overkant: *Vader, in uw handen leg ik mijn geest.* (Lc 23,46) Hij leidt de ziener door de donkere vaargeul naar de thuishaven: een nieuwe hemel en nieuwe aarde.

Deze *Goede Vrijdag-sterveling* heeft de dood achter zich gelaten. Hij werd de ICHTHUS die zwom tot op de droesem van het bestaan. Naar Christus' voorbeeld is het leven niet alleen een lijdensweg, maar tezelfdertijd een alleluja en een pinksterfeest. De wereld overvol van lijden is een ononderbroken kreet om hulp. Maar voor een christen kan de kreet zo klinken dat hij, door de schreeuw heen, uitmondt in een lied van hoop. Je kunt het vergelijken met muziek van Bach. Het koraal *Christ lag in Todesbanden*¹ komt pas dan tot zijn volle recht als je de tekst tot het einde toe leest met zijn allelujaloflied. Ook in het laatste meesterwerk van Bach, de *Hohe Messe*, mag je het solistisch gezongen *Crucifixus* niet losmaken van het door het koor gezongen *Et resurrexit*. Het kruis van Jezus is een boodschap van hoop in pijn.

Dit kunstwerk in de kathedraal van Perpignan laat vermoeden dat we in de kruisgang van het leven niet bedrogen zijn, maar bemind.

*Maar wat in de ogen van de wereld dwaas is, heeft God uitgekozen
 om de wijzen te beschamen; wat in de ogen van de wereld zwak is,
 heeft God uitgekozen om de sterken te beschamen; wat in de ogen
 van de wereld onbeduidend is en wordt veracht, wat niets is, heeft God
 uitgekozen om wat wel iets is teniet te doen. Zo kan geen mens zich te-
 genover God op iets beroemen. Door hem bent u één met Christus Jezus,*

² Dit is de vierde strofe uit een cantus voor het paasfeest in 1524, door Luther geschreven na zware beproevingen te hebben doorstaan.

die dankzij God onze wijsheid is geworden. Door Christus worden wij rechtvaardig en heilig en door hem worden wij verlost, opdat het zal zijn zoals geschreven staat: 'Wil iemand zich op iets beroemen, laat hij zich op de Heer beroemen.' (1 Kor 1,27-31)

Dit unieke kruis toont geen morbide aantrekkelijkheid, het werd gebeeldhouwd voor de mensen aan de rand van de maatschappij: melaatsen en pestlijders. Naar deze gekwetste Jezus keken zij op in de hoop op genezing en opstanding.

Wie door huidvraat aangetast is, moet zijn kleren scheuren, zijn haar los laten hangen, baard en snor bedekken en 'Onrein, onrein!' roepen. Zo iemand blijft onrein zolang de aandoening duurt. Als onreine moet hij apart wonen en buiten het kamp verblijven. (Lv 13,45-46)

Dit Christusbeeld werkt als de Schrift zelf. Wat Petrus over het woord van de profeten schrijft, is hier toepasselijk:

U doet er goed aan uw aandacht altijd op Hem gericht te houden, als op een lamp die in een donkere ruimte schijnt, totdat de dag aanbreekt en de morgenster opgaat in uw hart. (2 Pe 1,19)

Rond dit kruis werd een bidkapel gebouwd. *Dévot Christ* in de kathedraal van Perpignan is zo authentiek dat het door de eeuwen heen en tot heden mensen met diep leed aantrekt. Niet verwonderlijk dat een legende groeide rond het hoofd van Christus, als zou dat steeds dieper neigen: *Het einde van de wereld zal bereikt worden, wanneer de bebaarde kin helemaal tegen zijn lichaam wordt aangedrukt.*

Mark DELRUE

